

MASSIP, Francesc (ed.): *La vesita de Joan Ferrandis d'Herèdia*, Barcelona: Institut del Teatre Edicions, 2024.

ANTON MARIA ESPADALER I POCH

Universitat de Barcelona

anton.espadaler@gmail.com

L'any 2020 Francesc Massip va donar a conèixer a les prestigioses Publicaciones del SEMYR, que dirigeix Pedro Cátedra, una edició crítica, precedida d'un sòlid estudi, de la "comedia de corte" de Joan Ferrandis d'Herèdia que s'ha transmès com *La vesita*. La vàlua d'aquella edició no residia solament en el gran coneixement del teatre de l'època, que es tradueix en un important pròleg i en una munió de riques notes, sinó en tot el que es derivava d'haver pres per primera vegada com a manuscrit base el consignat com a A, que correspon al ms. 2050 del la Biblioteca de Catalunya.

Ara, el teatre ha nascut per ser representat, i l'edició de 2024 vol complir aquesta inesquivable finalitat, per la qual cosa l'obra és introduïda per un pròleg que conté les idees essencials per a guia de tot lector no especialitzat, mentre es modernitza la llengua i s'eliminen, perquè ja no tenen cap sentit, la majoria de les apuntacions erudites, i l'anotació de les variants fruit de l'acarament amb el ms. 2621 de la Biblioteca Nacional i de l'edició prínceps de 1562. Tant l'edició crítica com la que sembla destinada a la moderna escena són fruit del convenciment que essent la *farsa* més reeixida de totes les escrites en el seu temps, és també la més desconeguda. Les dues edicions són, doncs, una reivindicació.

Massip atribueix aquest desconeixement immerescut al fet que sigui una obra on hom parla diverses llengües, en el cas català, castellà i en molt menor mesura portuguès, tot i reconèixer que es tracta d'un fenomen que es produeix també en un autor com Gil Vicente. De fet, sembla un corrent que recorre el teatre de bona part del segle XVI. Pensem, per exemple, en la *Seraphina* o en l'entretinguda *Tinelaria* de Bartolomé de Torres Naharro, en la qual la coexistència de llengües —castellà, català, italià, portuguès, aromes de basc, sentors d'alemany, llatí macarrònic— és fonamental per al ritme i la comicitat del text; o en un text relativament primerenc com *La generosa paliza* de Lope de Rueda —on la parla distinta és el gascó—, o en obres de tot un altre caire, tocades tanmateix d'una certa teatralitat per la força dels diàlegs, com *La lozana andaluza* de Francisco Delicado, on el català —un català prou aproximat—, fa el seu paper. És un fet, però, que a partir d'un determinat moment la presència de llengües diferents portada amb naturalitat fa nosa, i desapareix del tot o queda com un residu ridiculitzable.

Pel que explica Francesc Massip, el trilingüisme de *La vesita* és una opció pel realisme. El que afecta els actors, car els més importants, com Jerònima, l'esposa de Ferrandis d'Herèdia —una dama de caràcter, un tarannà geniüt garantit per Lluís del Milà al *Cortesano*—, o el mateix autor, s'autorepresenten. I el mateix es pot assegurar de les altres dames que, amb menys paper, duen a terme el «negre

visitar / com ara s'usa en València». Si aquestes dames parlen valencià, i quan parlen d'amors no s'enlairen gaire, car no alleguen ni «lo psalmista» ni «lo Tirant», els galants, que tampoc no alleguen gran cosa, usen sempre castellà. Segonament, el que afecte els quadres, en els quals els diàlegs es produeixen de vegades dominats per un referent líric castellà. Tercerament, pels protagonistes com s'esdevé en el pas sens dubte més famós en què una exuberant Jerònima parla mentre es maquilla amb la seva minyona castellana, i que serveix per contrastar l'hedonisme vitalista de la valenciana amb els rigors ascètics de la seva assistenta. Qüestió complementària és la dels àmbits en què apareix una o altra llengua. Afirma Massip que mentre el català sol remetre a l'univers de les coses concretes i quotidianes, el castellà apareix quan la conversa la protagonitzen cavallers, o s'enfila cap a conceptes més complexos.

Se'm permeti, però, un incís. Massip dedica una llarga nota, que manté en l'edició recent, al terme *melaarquia*, gens comú al lector d'avui. Qui l'usa és una dama, i ho fa amb l'espontaneïtat i absoluta manca de pedanteria amb què s'empren mots d'allò més habituals, exposant les seves dolències:

Mig morta em té i acabada
esta negra melerquia (v. 641-642)

Com és natural, la seva interlocutora no demana cap mena de glossa, i hem de suposar que tothom entén que es tracta d'una mena de malenconia que en la nota erudita de Massip s'especifica que és sobretot un terme usat pels metges —no debades l'empra Jaume Roig—; i que refereix una mena de malestar que, amb el pas dels anys, acabarà desembocant en l'anomenat, amb més fortuna poètica, *spleen*. No deixa de ser remarcable que aparegui com un terme de domini comú, a València i entre aquestes dames plenes d'un enginy casolà, si tenim en compte que un aristòcrata castellà com Diego Hurtado de Mendoza, en un poema dedicat a María de Peña, escriu, fent evident un espai lingüístic i cultural:

Tóname en esta tierra una dolència,
que en Cataluña llaman melaarquia,
la qual me acaba el seso y la paciència.

L'edició de Salamanca de *La vesita* es tancava amb un apèndix en què recollia algunes didascàlies que Josep Romeu i Figueras ofería als actors que la posaren en escena en les memorables sessions del Tinell dedicades al teatre antic als anys seixanta, i que el professor Romeu havia organitzat amb tant d'afany. És una llàstima que no s'hagin pogut incorporar en l'edició recent, ja que considero que la col·lecció teatral que l'acull en celebraria la seva indiscutible utilitat avui mateix, perquè Romeu lluitava perquè els actors no deixessin escapar ni una mil·lèsima del tremp literari dels textos. I a més haurien perllongat l'homenatge que Massip li ret en tantes pàgines.